فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی
سال پنجم، شماره ۱۸، تابستان ۱۳۹۶، صفحات ۱۸۵ - ۱۷۱

تأثیر مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی (مطالعه موردی: منتخبی از کشورهای در حال توسعه)

سید علی پایتختی اسکویی
دانشیار و عضو هیئت علمی، گروه اقتصاد، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)
Paytakhti@iaut.ac.ir
لاله طبقچی اکبری
دانشجوی دکتری اقتصاد، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
Lalehtabaghchi@gmail.com

با عنایت به نقش غیرقابل انکار فضای کسب‌وکار در افزایش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری و ایجاد فعالیت‌های مولد اقتصادی، این مقاله به بررسی تأثیر برخی از مؤلفه‌های شاخص فضای کسب‌وکار (تعداد پرداخت‌های مالیاتی، نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات و زمان مورد نیاز برای واردات)، نرخ رشد اقتصادی و نرخ بهره حقیقی بر میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ۷ کشور منتخب درحال توسعه (ایران، آلبانی، آنگولا، بلاروس، بوتان، بولیوی، مصر) به عنوان نمونه‌ای از جوامع در حال توسعه، طی دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۶ می‌پردازد. جهت برآورد اثرات متغیرها از تکنیک هم‌انباشتگی پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی پویا (DOLS) استفاده شده است. با توجه به نتایج حاصل از برآورد صورت گرفته، موانع فضای کسب وکار مطابق انتظار اثر منفی و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری خصوصی داشته‌اند ، ولی رشد اقتصادی اثر مثبت بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی دارد.

طبقه‌بندی JEL: O50; C33; E20; E30
واژه‌های کلیدی: فضای کسب‌وکار، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تکنیک هم‌انباشتگی پانلی، کشورهای در حال توسعه.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۳/۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۴/۲۳

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

۱. مقدمه

رشد و توسعه پایدار عمده‌ترین آرمان اقتصادی هر کشوری است و مهمترین معیار تعیین و اندازه‌گیری رشد اقتصادی، رشد تولید ناخالص داخلی و محرک اصلی تولید، میزان سرمایه‌گذاری است. لذا، اقتصاددانان همواره برخود فرض دانسته‌اند شرایطی را که عوامل اقتصادی را به پس‌انداز و در نهایت به انجام سرمایه‌گذاری سوق می‌دهد را در هر زمان و مکانی مورد بررسی قرار دهند. سیاست‌گذاران اقتصادی با استفاده از سیاست‌های کلان اقتصادی، سرمایه‌گذاری و تشکیل سرمایه بخش خصوصی را هدایت کرده و با ایجاد انگیزش‌هایی، سرمایه‌گذاران را به انجام پروژه‌های سرمایه‌گذاری ترغیب می‌نمایند. تصمیمات سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی، به دلیل بالا بودن کارایی و انگیزه‌های سودجویی، تخصیص بهینه منابع و عوامل تولیدی را در پی خواهد داشت (سلیمی فر و قوی، ۱۳۸۱: ۱۳۶). عوامل مختلفی بر این عامل مهم تأثیرگذار هستند، که در این بین نقش فضای کسب‌وکار حائز اهمیت فراوانی می‌باشد.

از آنجایی‌که توسعه بخش خصوصی در یک اقتصاد بازار بر مجموعه پیچیده‌ای از قوانین، زیرساخت‌های گسترده فیزیکی و نهادی، محیط باثبات اقتصاد کلان، توسعه بازارهای مالی، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی توسعه صنایع کوچک و متوسط، مقررات بازار کار، سیستم‌های ارتقاء فناوری، آموزش و یادگیری مبتنی است تا در مسیر تغییر دائمی ابعاد توسعه، توانایی حرکت همگام با این تغییرات را داشته باشد و فراهم شدن این مجموعه به منظور پیاده‌سازی الگوی توسعه در یک اقتصاد به صورت خودکار اتفاق نمی‌افتد، لذا ایجاد زیرساخت‌های نهادی و زیربنایی برای توسعه و رفع موانع کسب‌وکار از الزامات اولیه اجرای این سیاست و در زمره وظایف ضروری دولت و نهادهای مدنی است. آنچه مسلم است اصلاح فضای کسب‌وکار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت جنبه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقا سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود بلکه به طور قطع نشانه‌ای مهم برای استقبال سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به کشور و ارتقا و تسهیل جریان ورود فناوری به کشور به شمار می‌رود (پایتختی اسکوئی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۱).

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

سؤال اساسی مقاله حاضر این است که تأثیر فضای کسب‌وکار بر میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی چگونه است؟ در بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه ارتباط بین فضای کسب‌وکار با متغیرهای کلان اقتصادی، توجه چندانی به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به ویژه در کشورهای منتخب درحال توسعه به ویژه در قالب تکنیک‌های هم‌انباشتگی پانلی نشده است و در مطالعات داخلی عمدتاً بر جریان رشد اقتصادی تأکید شده است. لذا، این مطالعه تلاش می‌کند با استفاده از تکنیک هم‌انباشتگی پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی پویا[1](DOLS)، تأثیرات برخی از مؤلفه‌های شاخص فضای کسب‌وکار (تعداد پرداخت‌های مالیاتی، نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات و زمان مورد نیاز برای واردات) بر میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ۷ کشور منتخب در حال توسعه (با لحاظ ایران) در طی دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۶ بررسی و ارزیابی قرار دهد.

لذا براساس مبانی نظری و مطابق با اهداف پژوهش، فرضیات مقاله حاضر به شرح ذیل معرفی می‌گردند:

- تعداد پرداخت‌های مالیاتی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- نرخ کلی مالیات بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- تعداد اسناد لازم برای صادرات بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- زمان مورد نیاز برای صادرات بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- تعداد اسناد لازم برای واردات بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.

1. Dynamic Ordinary Least Squares

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

- زمان مورد نیاز برای واردات بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- نرخ بهره حقیقی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.
- نرخ رشد اقتصادی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای منتخب درحال توسعه تأثیر دارد.

پژوهش حاضر در پنج بخش تنظیم شده است. در بخش دوم مبانی نظری و پیشینه پژوهش مطرح می‌شود. مواد و روش‌ها در بخش سوم و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش نیز در بخش چهارم ارائه می‌گردند. در نهایت در بخش پنجم به بحث و نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱. مبانی نظری

فضای کسب وکار ملی به مجموعه عوامل بر اداره یا عملکرد بنگاه‌های اقتصادی در یک کشور اطلاق می‌شود که تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها قرار دارد. بهبود محیط کسب وکار می‌تواند انگیزه و بستر لازم برای سرمایه‌گذاری فعالان اقتصادی را فراهم کند.

ایده بهبود فضای کسب‌وکار به هرنالدو دسوتو[1] بر می‌گردد که فعالیت خود را در کشور پرو با تحقیقی تحت عنوان "اگر کشوری بخواهد فعالیت اقتصادی کند با چه مشکلاتی روبروست" شروع کرد. وی معتقد است که، مراحل اداری، رشوه، زمان زیاد و... نکات برجسته و مهمی هستند که پیش از این به آنها توجه نمی‌شد. دسوتو معتقد است که بیشتر دارایی مردم در کشورهای فقیر بانک‌پذیر نیستند. یعنی آنها گرچه زمین دارند اما خانه ندارند یا مبتکر هستند اما سازمان ثبت اختراعات از آنها حمایت نمی‌کند. دارایی‌های مادی و معنوی افراد به دلیل وجود ضعف در سیستم‌های پشتیبان به دارایی مولد تبدیل نمی‌شود و به این دلیل نیز سرمایه و سرمایه‌گذاری نیز صورت نمی‌گیرد و مشکل را به سیستم اداری نسبت می‌دهند و تلاش می‌کنند دریابند که چگونه می‌توان این وضعیت را اصلاح کرد و به سرمایه‌گذاری‌های کارا دست یافت.

1. Hernando desoto

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

اصلاح و بهبود فضای کسب‌وکار می‌تواند سبب کاهش هزینه و ریسک راه‌اندازی کسب‌وکار جدید شده و فضای انتقال بنگاه‌ها از بخش غیررسمی به بخش رسمی را افزایش داده و زمینه‌های رشد و گسترش سرمایه‌گذاری‌ها را ایجاد کند (داوسون[1]، ۲۰۰۶: ۴۹۲).

در گزارش کسب‌وکار بانک جهانی، شاخص‌های فضای کسب‌وکار در ۱۰ بخش راه‌اندازی کسب‌وکار، شرایط و مقررات کسب مجوز، استخدام و اخراج کارگران، ثبت اموال، دریافت اعتبار، حمایت از سرمایه‌گذاران، پرداخت مالیات، تجارت خارجی، اجرای قراردادها و تعطیل کردن کسب‌وکار طبقه‌بندی شده است. تأثیر شاخص‌های فضای کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از کانال‌های مختلفی انجام می‌گیرد. با توجه به اهمیت فرآیند تجارت خارجی و چگونگی سیستم مالیاتی بر فضای کسب‌وکار، در پژوهش حاضر به نحوه تأثیرگذاری این دو عامل بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پرداخته می‌شود:

- مالیات: سیستم مالیاتی ناکارا از جمله اصلی‌ترین موانع پیش روی فضای کسب‌وکار است. مالیات‌های گسترده، نرخ های بالای مالیاتی و قوانین و مقررات نامناسب مالیاتی از طریق کاهش سودآوری می‌تواند منجر به کاهش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی شود و سبب خروج بنگاه‌ها از فعالیت اقتصادی و یا فرار مالیاتی آنها می‌گردد.
- تجارت خارجی: در کشورهایی که امور گمرکی و حمل‌ونقل تجاری کارا وجود دارد، به اسناد و امضاهای کمتری نیاز است و زمان کمتری برای انجام مراحل اداری و تشریفات گمرکی مربوط به رویه‌های صادرات و واردات اختصاص می‌یابد و درنتیجه فعالیت صادرکنندگان و واردکنندگان آسان‌تر می‌شود. بررسی‌های نشان می‌دهد که هر روز تأخیر اضافی در حمل‌ونقل، معادل ۰/۵ درصد ارزش کالا برای کالاهای صادر شده با کشتی یا راه‌آهن هزینه دارد.

مواجه شدن بازرگانان با تأخیرهای طولانی در انجام تشریفات گمرکی و تقاضای متعدد رشوه موجب می‌شود که آنان از عبور از مرزهای گمرکی مجاز اجتناب کرده و کالاها را از طریق

1. Dawson

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

قاچاق ارائه کنند. ورود کالاها از طریق قاچاق موجب می‌شود که نظارتی بر کیفیت کالاهای وارد شده صورت نپذیرد و درآمدهای پیش‌بینی شده از راه مالیات بر واردات نیز حاصل نشود (شهنازی و دهقان شبانی، ۱۳۸۸: ۱۷۰).

کشورهای در حال توسعه نیز به سبب شرایط ویژه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، که در طی سالیان گذشته با آن مواجه بوده‌اند و نیز به دلیل دارا بودن موقعیت جغرافیایی استراتژیک خود جزو آن دسته از کشورهایی هستند، که شاخص‌های فضای کسب‌وکار می‌توانند نقش ویژه و مهمی را در تأثیرگذاری بر جریان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی موجود و اجزاء متشکل آن داشته باشند (ایزانلو، ۱۳۸۵: ۴).

۲-۲. پیشینه پژوهش

۲-۲-۱. پژوهش‌های داخلی

عبداللهی و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای به بررسی تأثیر شاخص‌های فضای کسب‌وکار بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب OECD در طی دوره زمانی ۲۰۱۱-۲۰۰۶ در قالب تکنیک داده‌های پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی (OLS) پرداختند. نتایج رگرسیونی گویای تأثیرات مثبت متغیرهای حمایت از سرمایه‌گذاران، ثبت اموال، تسهیل پرداخت مالیات، اجرای قراردادها، اخذ اعتبار و بهره‌وری نیروی کار و سرمایه بر رشد اقتصادی در طی دوره مورد بررسی می‌باشند.

حسین‌زاده بحرینی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار از دریچه سختی مقررات کسب‌وکار بر جریان رشد اقتصادی ۶۲ کشور منتخب توسعه یافته و درحال توسعه در طی دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۰۳ پرداختند. جهت نیل به این منظور از تکنیک داده‌های پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی (OLS) استفاده شد و براساس نتایج رگرسیونی، مقررات سخت و پیچیده کسب‌وکار می‌تواند آهنگ رشد اقتصادی را به طرز قابل ملاحظه‌ای محدود کند.

شهنازی و دهقان شبانی (۱۳۸۸)، در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار بر فرآیند رشد اقتصادی ۶۸ کشور منتخب جهان پرداختند. این پژوهش در قالب تکنیک داده‌های پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی (OLS) و برای دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۰۳ صورت گرفت و

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

براساس نتایج حاصله، ضعف در تعطیل کردن کسب‌وکار، ثبت اموال، پرداخت مالیات، شاخص تجارت خارجی، اجرای قراردادها، استخدام کارگران و راه‌اندازی کسب‌وکار جدید تأثیرات منفی و معنی‌داری بر رشد اقتصادی دارند.

۲-۲-۲. پژوهش‌های خارجی

عبدلی[1] (۲۰۱۳)، در مقاله‌ای به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار از ناحیه دریافت اعتبار بر جریان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ۲۱ کشور جنوب صحرای آفریقا برای دوره زمانی ۲۰۰۹-۱۹۸۱ پرداخت. در این بررسی از روش داده‌های ترکیبی با رهیافت گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) استفاده شد و براساس برآورد حاصله؛ افزایش دریافت اعتبار منجربه بهبود جریان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در کشورهای مورد بررسی می‌شود.

داوسون[2] (۲۰۰۶)، در پژوهشی به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار از کانال‌های مقررات بخش اعتبارات، مقررات بازار کار و مقررات کسب‌وکار بر جریان سرمایه‌گذای بخش خصوصی پرداخت. این پژوهش برای کشورهای منتخب جهان در طی دوره زمانی ۲۰۰۰-۱۹۸۰ و در قالب تکنیک داده‌های پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی (OLS) صورت گرفت و روابط منفی و معنی‌داری به اثبات رسید.

پفرمن و همکاران[3] (۲۰۰۰)، در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار از دریچه سختی مقررات کسب‌وکار بر جریان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ۷۴ کشور منتخب جهان پرداختند. این پژوهش برای دوره زمانی ۱۹۹۷-۱۹۷۰ در قالب تکنیک داده‌های پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی (OLS) صورت گرفت و نتایج حاصله، رابطه منفی و معنی‌داری در طی دوره مورد بررسی را نشان داد.

1. Abdli
2. Dawson
3. Pfeffermann et al

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

۳. مواد و روش‌ها

در این مقاله تأثیرات برخی مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار، نرخ رشد اقتصادی و نرخ بهره حقیقی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی برای ۷ کشور منتخب درحال توسعه (ایران، آلبانی، آنگولا، بلاروس، بوتان، بولیوی، مصر) طی دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۶ مورد مطالعه قرار می‌گیرد و برای برآورد اثرات متغیرها از تکنیک هم‌انباشتگی پانلی به شیوه حداقل مربعات معمولی پویا[1] (DOLS) استفاده می‌شود. مدل مورد بررسی تحقیق حاضربراساس مبانی نظری وتجربی و با الهام از مقالات عبدلی[2] (۲۰۱۳) و داوسون[3] (۲۰۰۶) به صورت زیر تصریح می‌گردد:

$$PI_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 TPN_{it} + \alpha_2 TTR_{it} + \alpha_3 XD_{it} + \alpha_4 XT_{it} + \alpha_5 IDE_{it} + \alpha_6 IT_{it} + \alpha_7 IR_{it} + \alpha_8 GY_{it} + \varepsilon_{it} \quad (۱)$$

که درآن:

PI: سرمایه‌گذاری بخش خصوصی

مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار عبارتند از:

TPN: تعداد پرداخت‌های مالیاتی

TTR: نرخ کلی مالیات

XD: تعداد اسناد لازم برای صادرات

XT: زمان مورد نیاز برای صادرات

ID: تعداد اسناد لازم برای واردات

IT: زمان مورد نیاز برای واردات

1. Dynamic Ordinary Least Squares
2. Abdli
3. Dawson

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

متغیرهای کنترل نیز به شرح زیر معرفی می‌شوند:

IR: نرخ بهره حقیقی

GY: نرخ رشد اقتصادی

ε: جمله خطای تصادفی

داده‌های مربوط به متغیرهای تعداد پرداخت‌های مالیاتی، نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات و زمان مورد نیاز برای واردات از گزارش جهانی فضای کسب‌وکار[1] و داده‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، نرخ رشد اقتصادی و نرخ بهره حقیقی از بانک جهانی[2] استخراج شده‌اند.

٤. تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

٤-١. آزمون مانایی[3]

جهت بررسی مانایی متغیرها از آزمون ایم، پسران و شین[4] (IPS) استفاده شده است. در این آزمون فرضیه صفر مبنی بر وجود یک ریشه واحد می‌باشد. خلاصه نتایج این آزمون در جدول شماره (۱) ارائه شده است.

1. Doing business
2. World Development Indicators
3. Stationarity
4. Im, Pesaran and Shin

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

جدول ۱. نتایج آزمون ریشه واحد متغیرها

متغیر	آزمون ایم، پسران و شین (در حالت عرض از مبدأ)			
	در سطح		با یکبار تفاضل‌گیری	
	مقدار آماره	مقدارp-value	مقدار آماره	مقدارp-value
PI	-۰/۴۹۶۵	۰/۳۰۹۸	-۱/۹۰۸۸	۰/۰۲۸۱
TPN	۰/۰۲۵۸	۰/۵۱۰۳	-۱/۴۴۸۲	۰/۰۴۳۸
TTR	۳/۲۶۰۵	۰/۰۰۰۶	-	-
XD	-۴/۵۶۶۵	۰/۰۰۰۰	-	-
XT	-۰/۱۴۱۶	۰/۴۴۳۷	-۱/۷۷۲۵	۰/۰۳۸۲
ID	-۲/۳۱۱۶	۰/۰۱۰۴	-	-
IT	۰/۸۲۸۷	۰/۲۰۳۶	-۲/۶۳۳۲	۰/۰۰۴۲
IR	-۳/۰۳۱۲	۰/۰۰۰۰	-	-
GY	-۱/۱۵۴۲	۰/۰۰۰۱	-	-

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج جدول (۱) متغیرهای نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات، نرخ بهره حقیقی و نرخ رشد اقتصادی در سطح مانا می‌باشند ($I(0)$)، ولی متغیرهای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تعداد پرداخت‌های مالیاتی، زمان لازم برای صادرات و زمان لازم برای واردات نامانا بوده و با یکبار تفاضل‌گیری مانا می‌شوند ($I(1)$).

٤-۲. تحلیل هم‌جمعی[1]

با توجه به مانا شدن برخی از متغیرها با یکبار تفاضل‌گیری، برای پرهیز از وقوع رگرسیون کاذب و نیز تعیین رابطه بلندمدت میان متغیرها، روش هم‌انباشتگی می‌تواند مفید واقع شود. جهت بررسی

1. Cointegration

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

هم‌جمعی متغیرها از آزمون پدرونی[1] استفاده شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌گردد؛ براساس نتایج جدول (۲) هم‌انباشتگی یا وجود رابطه تعادلی بلندمدت بین تعداد پرداخت‌های مالیاتی، نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات، زمان مورد نیاز برای واردات، نرخ بهره حقیقی و نرخ رشد اقتصادی با سرمایه‌گذاری بخش خصوصی پذیرفته می‌شود. با توجه به مانایی پسماندها در سطح صفر می‌توان نتیجه گرفت متغیرها در سطح صفر هم‌انباشته بوده و رگرسیون مذکور کاذب نیست (کائو و چیانگ[2]، ۱۹۹۹).

جدول ۲. نتایج آزمون هم‌انباشتگی پدرونی

Statistic		Prob	Statistic	Prob
Panel v-Statistic	-۳/۴۶۰۳	۰/۸۸۳۹	-۱/۶۸۵۵	۰/۰۰۰۲
Panel rho-Statistic	۲/۳۹۵۴	۰/۹۹۱۷	۲/۱۳۳۷	۰/۸۷۲۹
Panel PP-Statistic	-۶/۷۹۶۶	۰/۰۰۰۰	-۸/۳۶۵۴	۰/۰۰۰۱
Panel ADF-Statistic	-۱/۴۰۸۲	۰/۰۵۴۷	-۱/۴۱۱۶	۰/۰۵۳۱

Statistic		Prob
Group rho-Statistic	۳/۵۹۴۸	۰/۹۹۹۸
Group PP-Statistic	-۱۰/۷۷۴۳	۰/۰۰۰۱
Group ADF-Statistic	-۵/۶۵۴۲	۰/۰۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

٤-۳. برآورد مدل

پس از انجام آزمون‌های ریشه واحد و هم‌جمعی جهت تعیین نوع مدل به لحاظ اثرات ثابت، تصادفی یا حالت تلفیقی[3] به انجام آزمون‌های آماری مربوطه می‌پردازیم:

1. Pedroni
2. Kao & Chiang
3. Pooled Data

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

براساس نتایج ارائه شده در جدول (۳) در همه کشورهای فوق، فرضیه H_0 مبنی بر برابری عرض از مبدأها رد شده و بایستی عرض از مبدأهای مختلفی را در برآورد لحاظ نمود. درنتیجه می‌توان از روش پانل جهت برآورد استفاده کرد. حال برای مشخص نمودن نوع روش تخمین به لحاظ اثرات ثابت یا تصادفی بایستی از آزمون هاسمن استفاده نمود.

براساس نتایج آزمون هاسمن در جدول فوق، فرضیه H_0 مبنی بر سازگاری تخمین‌های اثر تصادفی در کل کشورهای فوق رد می‌شود و بایستی تخمین مدل تصریح شده به روش اثرات ثابت صورت گیرد.

در نهایت، براساس یافته‌های تحقیق، تعداد پرداخت‌های مالیاتی و نرخ کلی مالیات دارای تأثیرات منفی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌باشند. نامتناسب بودن نرخ‌های مالیاتی، تنوع کم روش‌های مالیاتی و نرخ‌های مالیاتی بالاتر و وجود مقررات محدودکننده در فرآیند پرداخت مالیات می‌تواند از طریق افزایش هزینه‌های فعالیت اقتصادی و مولد به لحاظ زمانی و حتی مالی زمینه‌های کاهش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی را فراهم سازد. شاخص‌های تجارت خارجی تأثیرگذار بر فضای کسب‌وکار (تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات و زمان مورد نیاز برای واردات) نیز دارای تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌باشند.

از آنجایی‌که در کشورهای مورد بررسی، فرآیند امور گمرکی از کارایی پایینی برخودار بوده و به اسناد و مجوزهای گوناگونی برای انجام تجارت خارجی نیاز است و زمان بیشتری برای انجام مراحل اداری و تشریفات گمرکی مربوط به صادرات و واردات اختصاص می‌یابد، بر این اساس سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از طریق محدودیت در مبادلات تجارت خارجی و دشواری در انجام واردات و صادرات تحت تأثیر قرار گرفته و زمینه‌های ادامه فعالیت‌های مولد اقتصادی محدود می‌گردد. نرخ بهره حقیقی و نرخ رشد اقتصادی نیز به ترتیب دارای تأثیرات منفی و مثبت بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌باشند، که دلایل موارد فوق کاملاً واضح و آشکار است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

رشد اقتصادی از قوی‌ترین نیروهای محرکه در زمینه جذب سرمایه می‌باشد. به لحاظ سطح تولید ناخالص داخلی، درآمد و لذا رشد اقتصادی بیشتر، مشخصات فعالیت‌های اقتصادی بیشتری نمایان شده و فرصت‌های بیشتری برای جذب درآمدها در جهت ارتقای سطوح سرمایه‌گذاری بخش خصوصی فراهم می‌گردد. با افزایش نرخ بهره نیز، سطوح پس‌انداز کاهش یافته و منابع مالی سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد و در نهایت، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز یک روند نزولی را طی می‌کند.

جدول ۳. نتایج آزمون‌ها و برآورد مدل

آزمون اثرات	آماره آزمون	درجه آزادی	prob
Cross -F Section	۳۵/۶۲۴۳	(۱۱ ,۱۱۳)	۰/۰۰۰۰
Cross-Section Chi-square	۱۵۲/۳۵۸۳	۱۱	۰/۰۰۰۰
Cross-section random	۷/۰۱۳۷	۸	۰/۰۰۰۱

نتایج برآورد مدل با رهیافت هم‌انباشتگی به روش حداقل مربعات معمولی پویا با رهیافت اثرات ثابت (FE)

متغیرها	ضریب	انحراف معیار	آماره t	prob
C	۴/۱۱۰۲	۰/۶۰۳۴	۶/۸۱۱۱	۰/۰۰۰۰
TPN	-۰/۰۵۳۶	۰/۱۲۴۵	-۴/۰۵۱۸	۰/۰۰۰۱
TTR	-۰/۰۱۲۳	۰/۰۵۶۸	-۴/۵۵۴۳	۰/۰۰۰۰
XD	-۰/۰۳۶۷	۰/۰۲۴۶	-۲/۶۷۱۸	۰/۰۰۰۴
XT	-۰/۰۶۴۷	۰/۰۴۷۸	-۶/۴۳۵۵	۰/۰۰۵۷
ID	-۰/۱۸۴۵	۰/۰۴۵۳	-۵/۴۸۲۳	۰/۰۰۰۷
IT	-۰/۱۹۴۳	۰/۱۳۲۵	-۳/۵۴۳۲	۰/۰۰۰۰
IR	-۰/۱۱۲۶	۰/۰۲۵۳	-۴/۴۸۳۵	۰/۰۰۰۱
GY	۰/۱۹۰۸	۰/۰۷۴۳	۲/۶۸۱۱	۰/۰۰۰۰
R^2		۰/۹۹۸۳		
R^2 تعدیل شده		۰/۹۹۷۶		
تعداد مشاهدات		۵۶		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

۵. بحث و نتیجه‌گیری

هدف این مقاله، بررسی تأثیر برخی از مؤلفه‌های شاخص فضای کسب‌وکار (تعداد پرداخت‌های مالیاتی، نرخ کلی مالیات، تعداد اسناد لازم برای صادرات، زمان مورد نیاز برای صادرات، تعداد اسناد لازم برای واردات و زمان مورد نیاز برای واردات)، نرخ رشد اقتصادی و نرخ بهره حقیقی بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی بود، که جهت نیل به این منظور ۷ کشور منتخب درحال توسعه طی دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۶ مورد بررسی قرار گرفته است و جهت برآورد اثرات متغیرها از تکنیک هم‌انباشتگی پانلی با رهیافت حداقل مربعات معمولی پویا (DOLS) استفاده شده است. نتایج حاصل از برآورد مدل تصریح شده، گویای آن است که موانع فضای کسب وکار مطابق انتظار اثر منفی و معنی‌داری بر سرمایه‌گذاری خصوصی داشته، ولی رشد اقتصادی اثر خود را در قالب علامت مثبت نمایان کرده است. لذا با توجه به نتایج مطالعه حاضر و ضعف شاخص‌های فضای کسب‌وکار در کشورهای مورد بررسی، پیشنهادات در جهت ارتقای سطح سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به مسئولان تمامی کشورهای مورد بررسی به ویژه ایران، به شرح زیر قابل ارائه است:

- اصلاح قوانین و مقررات مالیاتی، اعطای مشوق‌های مالیاتی و کاهش فشار بار مالیاتی بر بخش‌های تولیدی و مولد اقتصادی.
- کاهش بوروکراسی اداری در مبادی گمرکی، ساده‌سازی قوانین و مقررات گمرکی، کمک به کاهش زمان موردنیاز برای صادرات و واردات.
- توجه به کیفیت مقررات نه کمیت آن (شدت قوانین و مقررات دست‌وپا گیر) در بخش مالیاتی و تجارت خارجی.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]

منابع

ایزانلو، قاسم (۱۳۸۵)، "تاثیر ریسک سیاسی بر نوسان بازدهی سهام در ایران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس.

پایتختی اسکوئی، سید علی؛ طاهری، حسن و فلور ابقایی (۱۳۹۱)، "مدیریت عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایران "، *فراسوی مدیریت*، شماره ۲۳، صص ۱۷۰-۱۴۹.

حسین‌زاده بحرینی، محمد حسین؛ فلاحی، محمد علی و فاطمه عرفانی جهانشاهی (۱۳۹۱)، "تأثیر مقررات کسب و کار بر رشد اقتصادی در منتخبی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه"، *اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، شماره ۳، صص ۱۲۱-۱۰۱.

سلیمی‌فر، مصطفی و مسعود قوی (۱۳۸۱)، "تسهیلات بانک‌ها و سرمایه‌گذاری خصوصی در ایران"، *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران*، شماره ۱۳، صص ۱۷۰-۱۳۵.

شهنازی، روح الله و زهرا دهقان شبانی (۱۳۸۸)، "بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار بر رشد اقتصادی در کشورهای منتخب"، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره سوم، صص ۱۸۵-۱۶۱.

عبداللهی، فرشته؛ مهربانی، فاطمه و مهدی بصیرت (۱۳۹۲)، "مقایسه اثر شاخص‌های فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی: مطالعه موردی ایران و کشورهای عضو سازمان توسعه اقتصادی و همکاری"، *اولین همایش الکترونیکی ملی چشم‌انداز اقتصاد ایران*.

Abdli, D. (2013), "Effects of Financial Liberalization on Financial Market Development and Economic Performance of the SSA Region: An Empirical Assessment", *Economic Modelling*, No. 30, PP. 261-273.

Dawson, J. W. (2006), "Regulation, Investment, and Growth Across Countries", *Cato Journal*, No. 26, PP. 489-509.

Pfeffermann, G. P.; Kisunko, G. V. and M. Sumlinski (2000), "A Trends in Private Investment in Developing Countries and Perceived Obstacles to Doing Business", *IFC Working Paper*, No. 37.

Kao, C. and M. Chiang (1999), "On the Estimation and Inference of a Cointegrated Regression in Panel Data", *Working Paper*, Center for Policy Research, Syracuse University, No. 2.

World Bank (2015), Doing business report, Retrieved from http: //www.doingbusiness.org/reports.

World Bank (2015), World Development Indicators, Retrieved from http: //www.worldbank.org/data/onlinedatabases.html.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-10-23]